

65 lat zielononóżki w fermie Felin Uniwersytetu Przyrodniczego w Lublinie

Alicja Wójcik

Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie

Zielononóżka kuropatwiana – rodzima rasa kur, wyróżnia się pięknym, barwnym upierzeniem kuropatwianym, wyjątkowym u kogutów, oraz rezedowozieloną barwą skoków. Są to kury średniej wielkości o lekkiej budowie, koguty ważą średnio 1,8 kg, kury – 1,5 kg. Są znakomicie przystosowane do warunków chowu ekstensywnego na wolnych wybiegach, które sprzyjają pięknemu upierzeniu i poprawie cech jakości jaj, zwiększając ich wartość dietetyczną i prozdrowotną. Specyficzne cechy zielononówek to odporność na choroby, łatwość odchowu, zaradność w wyszukiwaniu pokarmu, większy udział żółtka i niższa koncentracja cholesterolu w porównaniu z jajami innych ras kur. Mięso wyróżnia się smakowością i niskim otłuszczeniem. W chowie intensywnym w zamkniętych pomieszczeniach kury te tracą pióra, szczególnie ogonowe, i tym samym atrakcyjny wygląd. Produkcję jaj rozpoczynają średnio późno, w wieku 160-170 dni, znoszą rocznie 170-180 jaj o masie 48-58 g i jasnej, kremowej skorupie.

Zielononóżki wywodzą się od kur galicyjskich, występujących pod koniec XIX wieku na terenie Galicji. Po raz pierwszy rasa ta została opisana w 1879 r. przez B. Obfitowicza w „Hodowcy drobiu”, a w 1894 r. we Lwowie zielononóżki po raz pierwszy wystawiono na Krajowej Wystawie. W 1921 r. powołano zrzeszenie „Koło Hodowców Kury Krajowej Zielononóżki Kuropatwianej”. Wzorzec kury tej rasy opracował M. Trybulski w latach 20. XX wieku.

W 1930 roku wprowadzono w Polsce rejonizację chowu ras drobiu, przeznaczając zielononóżki na około 70% terenu kraju. Przeprowadzone w okresie międzywojennym badania, tak zwane konkursy nieśności, wykazały znaczną zmienność cech użytkowych i niezadowolającą wydajność nieśną tej rodzimej rasy kur. Po wojnie, w latach 50. i 60. zielononóżki przeznaczone były głównie na tereny południowej i wschodniej Polski, czyli rejon, z którego się wywodzą.

W 1961 r. udział zielononówek zmalał do 11,4% pogłowia kur rasowych. Przyczyniło się do tego zniesienie w 1958 r. rejonizacji chowu kur w Polsce, zatem również obowiązku utrzymywania kur tej rasy, a także niepowodzenia w wielostadnym chowie zielononówek.

Pod koniec lat 60. hodowla kur nieśnych w Polsce została zawężona do wysokoprodukcyjnych kur ras zagranicznych, wykorzystywanych do tworzenia mieszańców towarowych. Ograniczono tym samym w znacznym stopniu hodowlę kur ras rodzimych. W 1973 r. zielononóżki stanowiły zaledwie 1-2% pogłowia kur.

W latach 70., aby uchronić przed wyginięciem rodzime rasy drobiu stada zinwentaryzowano, opracowano ich parametry ge-

netyczne, oceniono produktywność, zdefiniowano pojęcie stada rezerwy genetycznej i stada zachowawczego, określono minimalną liczebność chronionych populacji, ustalono system kojarzeń zapobiegający wzrostowi inbrodu i występowaniu dryfu genetycznego w małych populacjach. Zagrożone wyginięciem rasy objęto programem ochrony, utworzono ośrodki hodowlane, w których utrzymywano stada rezerwy materiału hodowlanego i stada zachowawcze. W dwóch ośrodkach utworzone zostały stada zachowawcze zielononówek kuropatwianych, tj. w fermie kur w Felinie – AR Lublin oraz w Życzynie PGO Podzamcze, skąd w 1995 r. zostały przeniesione do IZ-ZZD Chorzelów.

W Stacji Dydaktyczno-Badawczej w Felinie – UP Lublin, zielononóżki utrzymywane są od 1945 r. z inicjatywy Laury Kaufman. W 1956 r. połowę stada zielononówek przekrzyżowano kogutami mieszańcami koncernu Hi-Line, zaś kury mieszańce Hi-Line kogutami zielononóżka kuropatwiana. Na uzyskanych mieszańcach pokolenia F_1 prowadzono przez 3 pokolenia krzyżowanie wypierające kogutami zielononóżka. Tę grupę określono nazwą zielononóżki linii Zk/H. Natomiast w drugim stadzie zielononówek wykorzystywane były do kojarzeń koguty tej rasy z ZZD Borowina, po raz ostatni w 1961 r. Tę grupę określono symbolem Zk. Obie grupy zielononówek od 1960 r. poddawane były corocznej selekcji rodzinowej. Do kojarzeń wybierano osobniki niespokrewnione, zatem stado było prowadzone jako zamknięte (od 1961 r. – Zk, od 1964 r. – Zk/H) przed dopływem obcej krwi. Od roku 1960 do 1971 nieśność hodowlana wzrosła od poziomu 110 jaj do 167 jaj. Ze względu na małą liczebność stada nie udało się uniknąć kojarzeń w pokrewieństwie. W 1971 r. w stadzie zielononówek Zk/H i Zk oszacowany inbred był na poziomie odpowiednio 12,3% i 10,0%. Obliczone współczynniki regresji wskazały, że wzrost inbrodu o 1% był przyczyną opóźnienia wieku dojrzewania płciowego o 2,3 dnia, nieśności początkowej o 0,35 jaja i hodowlanej o 0,3 jaja. Jesienią 1972 r. wybuchła w stadzie epidemia tyfusu ptasiego. Wiosną następnego roku stado potomne uzyskano metodą krycia z ręki 77 kur i 10 kogutów. Od 1975 r. zielononóżki były rozmnażane i traktowane jako jedno stado – stado zachowawcze w pomieszczeniach zamkniętych, bezwybiegowych.

W latach 1977-1979 dwie generacje zielononówek były utrzymywane w połowie w pomieszczeniu na głębokiej ściółce, drugą część stada – kury siostry, utrzymywano w baterii w klatkach indywidualnych. Kury z systemu ściółkowego charakteryzowały się niższą masą ciała, niższą masą jaj, mniejszą przeżywalnością oraz istotnie wyższą nieśnością początkową i hodowlaną. Można sądzić, że przy możliwości korzystania z wybiegu wyróżniałyby się pod względem wielu cech w porównaniu do systemów utrzymania ściółkowego i klatkowego.

W latach 1982-1985 przez cztery generacje prowadzono selekcję kogutów w tym stadzie dwoma różnymi sposobami. Do stadek selekcyjnych wybierano na ojców koguty metodą tradycyjną rodzinną – pośrednią, na podstawie średniego poziomu cech użytkowych ich pólśiostr i sióstr oraz drugą metodą – bezpośrednią, w której o wyborze kogutów decydował średni względny poziom głównych grup frakcji białkowych w ich surowicy krwi, określony w wieku 9 i 25 tygodni życia. Takie kryterium selekcji kogutów przyjęto na podstawie badań, które wykazały istotny ujemny związek względnej zawartości albumin oraz dodatni α , β i γ -globulin w surowicy krwi kur z ich nieśnością.

Przeprowadzona dwoma różnymi sposobami selekcja była skuteczna i spowodowała obniżenie wieku dojrzałości płciowej z ok. 170 dni do 157 dni, wzrost masy jaj o około 1 g, nieśność początkowa w badanym okresie wzrosła od ok. 38 jaj do 60 jaj, nieśność hodowlana o ok. 28 jaj.

Zielononózki stada felińskiego oceniano w stacjach testowych, oceniane były również mieszańce zielononózek z innymi rasami kur. Wyniki testów w odniesieniu do nieśności wykazały dużą wartość genetyczną tej rasy (200 jaj rocznie) i jej przydatność w krzyżowaniu towarowym do produkcji mieszańców. Niemniej mieszańce charakteryzowały się zdecydowanie niską masą jaj, związaną z ich niską masą ciała. Wyniki testów wskazały ponadto, że mieszańce po zielononózkach nadają się do chowu zamkniętego. Wykazano też wyższą odporność mieszańców z udziałem zielononózek na niekorzystne warunki środowiskowe. Spadek temperatury w kurniku powodował u kur tej grupy mniejsze i krótsze obniżenie nieśności w porównaniu do innych grup. Stwierdzono, że mieszańce z udziałem zielononózek mogą stanowić właściwy typ niosek w ekstensywnym systemie utrzymania w gospodarstwach drobnotowarowych.

Począwszy od 1994 r. zielononózki każdego roku są wystawiane na Krajowej Wystawie Zwierząt Hodowlanych, gdzie uzyskują czempionaty i wicczempionaty, ciesząc się dużym zainteresowaniem zwiedzających.

W hodowli zielononózek stada felińskiego nieocenione zasługi położyli W. Głuchowski i J. Zięba, sprawując opiekę naukową, którą w późniejszym okresie przejęła autorka tego artykułu.

Od 2004 r. Uniwersytet Przyrodniczy w Lublinie posiada PRAWO OCHRONNE NA ZNAK TOWAROWY zielononózka kuropatwiana, tym samym jaja oraz pisklęta ze stada w Felinie są sprzedawane pod własną nazwą lub jako tzw. produkt markowy. Pisklęta tej rasy znajdują nabywców do chowu amatorskiego w gospodarstwach z nieograniczonym wybiegiem.

Zielononózki w Felinie utrzymywane są do chwili obecnej jako stado zachowawcze i objęte programem ochrony. Realizacja programów ochrony populacji zagrożonych wyginięciem wymaga finansowania prowadzonych działań. Po integracji Polski z UE drób ras chronionych nie korzysta ze środków unijnych. Wsparcie finansowe odbywa się ze środków programu pomocowego krajowego budżetu, co ogranicza wzrost liczebności tych populacji maksymalnie do 950 sztuk.

Rozród jeleniowatych

Cz. 1. Wybrane aspekty biologii rozrodu

Justyna Cilulko

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

W ostatnich latach można zaobserwować w Polsce wzrost znaczenia hodowli fermowej jeleniowatych. Jest to gałąź produkcji zwierzęcej stanowiąca alternatywę produkcji smacznego, zdrowego i w pełni ekologicznego mięsa. Hodowla jeleniowatych umożliwia wykorzystanie terenów nieatrakcyjnych rolniczo i uzyskanie zysku przy stosunkowo niewielkim nakładzie środków i pracy. W praktyce hodowli jeleniowatych najważniejsza jest wiedza o tych zwierzętach i umiejętne obchodzenie się z nimi. Przy zapewnieniu optymalnych warunków można się spodziewać dobrych rezultatów hodowlanych. Rozwój hodowli fermowej jeleniowatych na świecie, a także badania nad gatunkami ginącymi z tej grupy, spowodowały pogłębienie wiedzy na temat biologii i fizjologii tych zwierząt. U jeleniowatych występują charakterystyczne zachowania i procesy związane z rozrodem, których poznanie i zrozumienie stanowi klucz do sukcesu hodowcy. Współczesny poziom wiedzy na temat rozrodu jeleniowatych stwarza możliwości zastosowania zaawansowanych technik kontroli i manipulacji tym procesem. Dzięki temu można wpływać na jakość genetyczną populacji jeleniowatych (np. poprzez zmniejszanie inbrodu lub poprawę cech użytkowych), zarówno tych wykorzystywanych w produkcji, jak i zagrożonych wyginięciem [3].

W pierwszej części opracowania podjęto próbę przedstawienia wybranych aspektów biologii rozrodu jeleniowatych, zwracając szczególną uwagę na procesy rozrodu u samic, w drugiej natomiast pokazano rozwiązania mające usprawnić pracę hodowcy, poprawiające wyniki hodowlane i komfort zwierząt, a także zaprezentowano stosowane obecnie na świecie techniki kontroli i manipulacji rozrodem u zwierząt tej grupy. Jako że najbardziej popularnymi gatunkami w hodowli fermowej spośród jeleniowatych są jeleni szlachetny i daniel europejski, procesy rozrodu zostały opisane na podstawie tych dwóch gatunków.

Dojrzewanie płciowe

Osobniki obu płci jelenia szlachetnego osiągają biologiczną dojrzałość płciową jesienią, po ukończeniu pierwszego roku życia. Półtoraroczny byk może już produkować dojrzałe plemniki i jest zdolny do zapłodnienia samicy, jednak zazwyczaj samce do ukończenia 3-4 lat nie biorą udziału w reprodukcji, ze względu na uwarunkowania socjalne [5]. Stwierdzono, że osiągnięcie dojrzałości płciowej u jeleni związane jest z masą ciała oraz reakcją fotoperiodyczną. Pierwsza owulacja u samic wapiti i jelenia szlachetnego występuje w momencie, gdy zwierzę osiąga ok. 70% masy ciała dorosłego osobnika, co zazwyczaj następuje jesienią w drugim roku życia [10]. Łanie w dobrej kondycji fizycznej (określanej stopniem otluszczenia) mogą zająć w ciąży już w wieku 1-1,5 roku, natomiast złe odżywienie i niewystarczające otluszczenie zwierzęcia mogą spowodować przesunięcie osiągnięcia zdolności do reprodukcji na następny rok [5, 10].

Dojrzewanie płciowe u samców danieli europejskich rozpoczyna się w siódmym miesiącu życia, kiedy jądra tych zwierząt zaczynają wytwarzać testosteron. Prawidłowo rozwinięte plemniki pojawiają się u byków ok. 14 miesiąca życia, jednak tak młode zwierzęta nie są jeszcze behawioralnie dojrzałe do aktywnego uczestnictwa w rozrodzie. Stwierdzono, że dojrzałość tę byki daniela uzyskują w wieku 5-7 lat [6, 9]. Charakte-